

มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรง
ต่อผู้สูงอายุ กรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุ ศึกษาเปรียบเทียบ
กฎหมายไทยและสหรัฐอเมริกา*

Legal Measures on Elder Abuse in the
Context of Elder Fraud:

A Comparative Study of Thai and American
Law

รัชณี แต่งอ่อน (Ratchanee Tangon)¹

จิรวัด ศิริศักดิ์สมบูรณ์ (Chirawat Sirisaksomboon)²

¹ดร., ²อาจารย์, ประจำคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Dr., Faculty political science and law, Burapha University

E-mail: ratchanee_tangon@hotmail.com

Received: 21 April 2019

Revised: 2 June 2019

Accepted: 16 June 2019

* บทความวิจัยนี้ผู้เขียนนำมาจากงานวิจัยเรื่อง มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ กรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุ ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและสหรัฐอเมริกา ได้รับทุนอุดหนุนโครงการวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จากคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา สัญญาทุนเลขที่ วจ 006/2561 และได้ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ กรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุ ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและสหรัฐอเมริกา โดยศึกษาความหมายของคำว่า ผู้สูงอายุ ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงผู้สูงอายุ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฉ้อโกงผู้สูงอายุในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ตลอดจนวิเคราะห์ปัญหา การบังคับใช้กฎหมายอาญาเรื่องฉ้อโกงผู้สูงอายุและการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากผู้สูงอายุ จนได้บทสรุป และข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในประเทศไทย

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา พบว่า ทั้งสองประเทศ ต่างรับรองความคุ้มครองสิทธิ การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุซึ่งเป็นไปตามหลักการสากลขององค์ การสหประชาชาติหลายประการ กรณีประเทศไทยกำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้สูงอายุพึงมีตามหลักรัฐธรรมนูญ และปฏิญญาผู้สูงอายุ การให้ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” เหมือนกันคือ ใช้เกณฑ์อายุตามปฏิทิน อย่างไร ก็ตาม ประเทศไทยกำหนดอายุของผู้สูงอายุไว้ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ส่วนกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนียกำหนดอายุของผู้สูงอายุไว้ที่ อายุ 65 ปีขึ้นไป เช่นเดียวกับ กฎหมายอาญาของมลรัฐฟลอริดา การกำหนดความรับผิดทางอาญาของผู้กระทำความผิดกรณีเป็นการทารุณ กรรมผู้สูงอายุของกฎหมายสหรัฐอเมริกามีความเฉพาะเจาะจง และคุ้มครองพิเศษมากกว่าประเทศไทย ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยไม่ให้ความคุ้มครองพิเศษกับผู้เสียหายที่เป็นผู้สูงอายุ * โดยหลายมาตรา ให้ความคุ้มครองไว้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ส่วนกรณีการฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้สูงอายุถือเป็นการแสวงหา ประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย รัฐบาลกลางของสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติกฎหมายที่ชื่อว่า Elder Abuse Prevention and Prosecution Act (เรียกย่อว่า EAPPA) ขึ้นในปี ค.ศ. 2017 เพื่อป้องกันและ ปราบปรามผู้กระทำความผิดที่มุ่งจะกระทำต่อเหยื่อที่เป็นผู้สูงอายุ นอกจากนี้การฉ้อโกงผู้สูงอายุตามกฎหมาย อาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนียและมลรัฐฟลอริดากำหนดรายละเอียดไว้อย่างชัดเจนและเฉพาะเจาะจง ว่าการกระทำในลักษณะใดเป็นการฉ้อโกงและการแสวงหาประโยชน์ที่มีชอบด้วยกฎหมายที่กระทำต่อ ผู้สูงอายุ เช่น การระบุถึงลักษณะของการกระทำฉ้อโกงและการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย ต่อผู้สูงอายุ ผู้กระทำความผิดที่แบ่งประเภททั้งผู้ดูแลตามกฎหมายเป็นบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลที่ผู้สูงอายุ ให้ความไว้วางใจทางธุรกิจ รวมถึงบทลงโทษจำคุกทางอาญาหรือปรับตามความเสียหายทางทรัพย์สินที่ ผู้สูงอายุสูญเสียไปทั้งมีบทลงโทษหนักขึ้นด้วย เป็นต้น

* ปัจจุบันมีการบัญญัติกฎหมายกรณีคนชราเป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศ แห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 285/2 ซึ่งเพิ่มเติมโดย มาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562 ทว่างานวิจัยนี้ได้ดำเนินการแล้วเสร็จก่อนที่ประมวล กฎหมายฉบับนี้จะประกาศใช้ในปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้บทสรุปและข้อเสนอแนะ ดังนี้ การกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุกรณีการฉ้อโกงในประเทศสหรัฐอเมริกามีกฎหมายให้ความคุ้มครองเป็นพิเศษแก่ผู้สูงอายุที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมประเภทนี้ แต่กฎหมายของประเทศไทยยังไม่ได้บัญญัติคุ้มครองเป็นพิเศษ ดังนั้น กรณีการฉ้อโกงผู้สูงอายุในประเทศไทยควรต้องปรับปรุงแก้ไขกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดบทลงโทษกับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ดูแลและบุคคลภายนอกครอบครัวที่มุ่งจะแสวงหาประโยชน์อันมิชอบด้วยกฎหมายที่กระทำต่อผู้สูงอายุ เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายอาญากรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุ โดยควรเพิ่มนิยามคำว่าผู้สูงอายุในมาตรา 1 เพิ่มเติมมาตรา 342/1 และแก้ไขเพิ่มเติมคำว่าผู้สูงอายุ มาตรา 346 รวมถึงเพิ่มเติมความหมายคำว่า การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายตามประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุน การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำปรึกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาครอบครัวตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เพื่อให้เกิดความชัดเจนและป้องกันปัญหาการตีความกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความคุ้มครองเสรีภาพของบุคคล สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองป้องกันสิทธิตามกฎหมายและตามหลักกฎหมายสากลที่เหมาะสมและเป็นธรรม

คำสำคัญ: การคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุ, ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ, การฉ้อโกงผู้สูงอายุ

Abstract

This research paper is aimed to study legal measures on elder abuse in the context of elder fraud by conducting a comparative study of Thai and American law. The study includes the definition of elder, elder abuse, concepts, theories concerning elder fraud and relevant Thai and American laws in order to analyze the problems of criminal law enforcement on elder fraud and wrongful exploitation of the elder, reach a conclusion and suggest amending the criminal law and the laws relating to the elderly in Thailand.

According to relevant laws in Thailand and the United States, it is found that both countries endorse the protection, promotion and support of the elderly in accordance with the international principles of the United Nations. In Thailand, the elderly's basic rights are determined according to the Constitution and the Declaration of the Elderly, the definition of "elderly" in Thailand is set at the age of 60 which is based on the age criteria according to

the Act on the Elderly, B.E. 2546. On the other hand, according to criminal law in California and Florida, the definition of “elderly” is set at the age of 65. The criminal liability of elder-abuse offenders in the United States law is more specific and provides higher protection than Thailand’s. Thai Criminal Code and its provisions provide protection in general; however, there is no special protection for elderly victims. Elder financial fraud is considered as unlawful exploitation; therefore, the federal government of the United States enacted Elder Abuse Prevention and Prosecution Act (EAPPA) in 2017 in order to prevent and suppress fraud against the elderly. The acts which are deemed to be elder financial fraud and wrongful exploitation of the elderly under the criminal laws of California and Florida have been clearly and specifically defined. For instance, the laws identify the nature of fraud and wrongful exploitation against the elderly, the offenders are classified as legal caregivers who are family members or others whom the elderly trust in business term, criminal penalties and heavier penalties in terms of imprisonment or fines for any property damage that the elderly have lost, etc.

In conclusion, the United States of America provides law regarding elder fraud with special protection for the elderly who are victims while there is still no provision that provides any special protection for the elderly in Thailand. Therefore, Thai criminal law and other related laws regarding fraud should be revised by determining penalties for the offender who is a caretaker but not a family member that seeks unlawful benefits from the elderly. Since Thailand is encountering aging society, it is suggested that Thai criminal law should be amended by adding the definition of the elderly in Section 1, adding Section 342/1 and the term of the elderly in Section 346. In addition, the term “illegal exploitation” pursuant to the announcement of the Ministry of Social Development and Human Rights in accordance with the Act on the Elderly, B.E. 2546 should be added for clarity and prevention of legal misinterpretation. Moreover, the elderly shall be protected in accordance with protection of personal rights, the Constitution of the Kingdom of Thailand as well as international law.

Keywords: The protection of the elderly, Elder abuse, Elder fraud

บทนำ

ในสภาวะการณ์ของสังคมปัจจุบันที่ประชากรมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากสมัยก่อน และความเจริญทางเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิตในการติดต่อสื่อสารกัน ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการ ความเจริญทางการแพทย์ ทำให้ประชากรผู้สูงอายุแนวโน้มอายุยืนมากขึ้น ในขณะที่อัตราการเกิดของประชากรลดลง สังคมไทยจึงเข้าสู่ยุคสังคมผู้สูงอายุ โดยที่นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ของไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุต้องเป็นบุคคลอายุกว่าหกสิบปีขึ้นไป อาจจะเป็นบุคคลที่เป็นวัยเกษียณอายุในสังคมไทย ข้อมูลจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล คาดการณ์ว่า ในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยจะมีประชากรผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จำนวนถึง 11.7 ล้านคน จากจำนวนประชากรประเทศไทย 66 ล้านคน (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2561) ทั้งปัจจุบันที่สังคมก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กฎหมายไทยต้องพัฒนาและทันต่อปัญหาสังคมในยุค 4.0 ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้ความสำคัญคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องมีมาตรการในการให้ความดูแลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันและคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุในประเทศไทย (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2561)

สิทธิของผู้สูงอายุไทยได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 และกฎหมายว่าด้วยผู้สูงอายุซึ่งรองรับตามหลักการใหญ่ ๆ ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็วทำให้มาตรการคุ้มครองทางกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2561) อีกทั้งปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุมีหลายรูปแบบ ปัญหาการละเมิดสิทธิของผู้สูงอายุที่ความรุนแรงมีมากขึ้น และทั่วโลกต่างให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้สูงอายุซึ่งควรได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาค ทั้งเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ การได้รับโอกาสจากสังคม การได้สิทธิความเท่าเทียมกันในการประกอบอาชีพ การใช้ชีวิตโดยปราศจากการรุนแรงใด ๆ ความรุนแรงในผู้สูงอายุจึงเป็นประเด็นสำคัญในระดับสากลและสังคมไทยที่รัฐและประชาชนควรให้ความใส่ใจโดยการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศและบทบัญญัติที่บังคับใช้ในประเทศไทย ความสำคัญของการขจัดความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุในประเทศไทยถือเป็นนโยบายระดับชาติ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสตรีและเด็ก ทั้งนี้ รัฐบาลได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์หลักในการดำเนินการด้านผู้สูงอายุ คือ แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-พ.ศ. 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552 เพื่อรองรับสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จำเป็นที่รัฐต้องกำหนดมาตรการหลัก มาตรการรองต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดภารกิจให้หน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นเพื่อให้ทำหน้าที่ในการจัดทำกิจกรรมให้บรรลุตามแผนให้ได้ (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, 2553) แท้จริงแล้ว ผู้สูงอายุจำเป็นต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิเพราะผู้สูงอายุมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้านร่างกายและจิตใจ ทั้งปัญหา

ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านอารมณ์ จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม ดังนั้น การมีมาตรการคุ้มครองโดยรวมที่ไม่เฉพาะเจาะจงกลุ่มผู้สูงอายุ อาจทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง เนื่องจากปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่ซับซ้อน ละเอียดอ่อน เกี่ยวข้องกับบุคคลใกล้ชิด และมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการทำร้ายระหว่างบุคคลทั่วไป จากงานวิจัยของจิราพร เกศพิชญวัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช พบว่า ความรุนแรงที่เกิดกับผู้สูงอายุมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การกระทำรุนแรงด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และจิตใจ การแสวงหาประโยชน์ในทรัพย์สินและการเอาเปรียบทางกฎหมาย การคุกคามทางเพศ และการละเลยทอดทิ้งหรือการละเว้นการกระทำ เป็นต้น (จิราพร เกศพิชญวัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช, 2552)

องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดนิยามความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ (Elder Abuse) ว่าเป็นการกระทำเพียงครั้งเดียว หรือการกระทำซ้ำ ๆ หรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม ซึ่งเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ใด ๆ ก็ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดอันตรายหรือความทุกข์ทรมานแก่ผู้สูงอายุ โดยอาจใช้รูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการล่วงละเมิดทางร่างกาย ทางจิตใจหรือทางอารมณ์ การล่วงละเมิดทางเพศ ตลอดจนทางการเงินและอาจเป็นผลจากการกระทำโดยเจตนาหรือการละเว้นการกระทำ (WHO, 2002) จากการสำรวจของ An international Abuse and Violence against Older Women (AVOW) ในปี ค.ศ. 2010 พบข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายของประเภทและผลของการทารุณกรรมผู้สูงอายุที่เป็นสตรีสูงอายุ (อายุระหว่าง 60 ถึง 97 ปี) ในห้าประเทศในยุโรป (สาธารณรัฐออสเตรีย, ราชอาณาจักรเบลเยียม, สาธารณรัฐฟินแลนด์, สาธารณรัฐลิทัวเนีย และสาธารณรัฐโปรตุเกส) พบว่า ความรุนแรงที่กระทบต่อจิตใจของผู้สูงอายุมีจำนวนมากที่สุด รองลงมาคือ การกระทำรุนแรงทางการเงิน (Crome et al., 2014)

ในทวีปยุโรป ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเกิดขึ้นทั้งจากบุคคลในครอบครัวและเกิดในสถานที่อื่น ๆ เช่น สถานพยาบาลรับดูแลคนสูงอายุ (Nursing home, hospital) ในประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์ พบว่า ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับหญิงสูงอายุเกิดจากการกระทำของสามี (ทำร้ายร่างกายและจิตใจ) รองลงมาคือ จากลูกของหญิงสูงอายุ (ทำร้ายร่างกาย จิตใจ และทางการเงิน) ในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส จากการรายงานของ French National Association of Help Lines on Elder Abuse ซึ่งเป็นศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบเหตุ (ผ่านทางโทรศัพท์) มีผู้ขอความช่วยเหลือประมาณ 4,500 ราย พบว่ามีคนชราในสถานพยาบาลรับดูแลคนสูงอายุ ถูกกระทำรุนแรงถึงร้อยละ 20 ส่วนอีกร้อยละ 80 เกิดจากในสังคมทั่วไป (และในนี้มีถึงร้อยละ 75 ที่พบว่า ถูกกระทำโดยบุคคลในครอบครัว) คิดส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับการละเลยทอดทิ้ง, การกระทำรุนแรงทางจิตใจและทางการเงิน (Crome et al., 2014) จากผลการศึกษาในประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์และประเทศราชอาณาจักรสเปน ปัญหาการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่พบมากที่สุด คือ การกระทำที่กระทบกระเทือนจิตใจของผู้สูงอายุ รองลงมาคือ ปัญหาทางการเงิน เช่นเดียวกันกับประเทศที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ บุคคลในครอบครัวถือเป็นคนใกล้ชิดที่เป็นผู้กระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุมากกว่าบุคคลทั่วไป

ในปี ค.ศ. 2012 ประเทศสาธารณรัฐฟินแลนด์ได้ตรากฎหมายเฉพาะที่ชื่อว่า Act on Supporting the Functional Capacity of the Older Population and on Social and Health Care Services for

Older Persons, No. 980/2012 หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “Age Law” เพื่อปรับปรุงเรื่องโอกาสและสิทธิของผู้สูงอายุในการตัดสินใจต่อการใช้ชีวิตของตนเอง และการเข้าถึงสิทธิของผู้สูงอายุเพื่อให้มีสภาพสังคมที่ดีขึ้น รวมถึงการได้รับการดูแลสุขภาพที่เพิ่มขึ้น ซึ่ง Age Law นี้มีเป้าหมายเพื่อคุ้มครองการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุทุกรูปแบบและเน้นเรื่องความรับผิดชอบของผู้บังคับใช้กฎหมาย ส่วนในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส มีกฎหมายที่ชื่อว่า Law on the abuse of vulnerable people (abus de faiblesse) ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีบทลงโทษที่รุนแรง จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกรณีความรุนแรงต่อผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลในครอบครัวซึ่งผู้สูงอายุไม่อยากจะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเพราะว่าเป็นสมาชิกในครอบครัวตนเอง แต่กฎหมายดังกล่าวยังคงคุ้มครองกรณีผู้สูงอายุที่เป็นคนไข้ (สิทธิของผู้ป่วย) ที่ถูกทำร้ายยังได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้อย่างเคร่งครัด สำหรับในประเทศราชอาณาจักรสเปนมีทั้งกฎหมายแพ่งและกฎหมายอาญา ที่มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยกฎหมายแพ่ง (Código Civil, artt. 142-144) กรณีการทำทารุณหญิงสูงอายุ หรือกรณีที่มีหน้าที่ต่อกันตามกฎหมาย คือ บุตรไม่อุปัชฌาย์เลี้ยงดูพ่อแม่ให้สิ่งที่จำเป็น อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ต้องรับผิดชอบแพ่งเพราะเป็นหน้าที่ตามกฎหมาย ส่วนกฎหมายอาญาของประเทศสเปนมีบทลงโทษทางอาญาตามมาตรา 173 แห่งประมวลกฎหมายอาญา (art. 173 Código Penal) ข้อหาที่เป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุทั้งทางร่างกายและจิตใจจากบุคคลในครอบครัวและกรณีเกิดในสถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน ส่วนในประเทศสหราชอาณาจักรในปี ค.ศ. 1993 มีการนิยามความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุเหมือนอย่างเช่นองค์การอนามัยโลก (WHO) (Crome et al., 2014)

ปัจจุบัน (ปี ค.ศ. 2019) ประเทศสหรัฐอเมริกาบัญญัติกฎหมายใหม่ ที่ชื่อว่า Elder Abuse Prevention and Prosecution Act (EAPPA) โดยเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม ปี ค.ศ. 2017 สภาองเกรสได้มีการประกาศใช้เพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดต่อผู้สูงอายุ โดยวัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายที่เรียกว่า EAPPA คือการขจัดปัญหาการล่วงละเมิดทางการเงินและการแสวงประโยชน์จากผู้สูงอายุในระดับชาติ จากข้อมูลในสังคมอเมริกามีการแสวงประโยชน์ทางการเงินจนทำให้ผู้สูงอายุในสหรัฐฯ สูญเสียเงินมากกว่า 2.9 พันล้านเหรียญต่อปี จากการรายงานอาชญากรรมปรากฏตัวเลขเพียงหนึ่งใน 44 คดีที่ถูกรายงานโดยเจ้าหน้าที่ตามคำเบิกความของสภาองเกรส ผลที่ตามมาคือ ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อหลายคนไม่ได้รับความช่วยเหลือที่จำเป็นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้กระทำทารุณกรรมผู้สูงอายุไม่ได้ถูกลงโทษทางกฎหมาย ดังนั้น รัฐบาลโดยการนำของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา นาย Donald Trump และสภาองเกรส เห็นถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงสนับสนุนให้มีกฎหมายเฉพาะเจาะจงเพื่อคุ้มครองการป้องกันการทารุณกรรมผู้สูงอายุ รวมทั้งการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในต่อสังคมอเมริกันปัจจุบัน (“What is the Elder Abuse Prevention & Prosecution Act,” 2018) ทั้งนี้ เหตุผลและความจำเป็นในการออกกฎหมาย EAPPA คือ การแก้ไขปรับปรุงสี่ประการให้ดีขึ้นได้แก่ ประการที่หนึ่งคือ เพิ่มการเก็บรวบรวมข้อมูลและแบ่งปันข้อมูลเรื่องการละเมิดและการฉ้อโกง

ผู้สูงอายุ ประการที่สองคือ เพิ่มการฝึกอบรมพนักงานอัยการและผู้ตรวจสอบของรัฐบาลกลาง ประการที่สามคือ การกำหนดตำแหน่งผู้ประสานงานด้านงานยุติธรรมด้านผู้สูงอายุทั้งใน Federal Trade Commission (FTC) และกระทรวงยุติธรรม และประการที่สี่คือ เพิ่มบทลงโทษสำหรับอาชญากรที่มีเป้าหมายกระทำ ความผิดต่อผู้สูงอายุ (association, 2017)

สำหรับประเทศไทย มีการบัญญัติกฎหมายหลายฉบับเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ ดังนี้ 1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27, มาตรา 48 วรรคสอง และมาตรา 71 วรรคสาม 2) ประมวลกฎหมายอาญา เป็นมาตรการทางกฎหมายอาญาโดยมีบทลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดฐานทอดทิ้งคนชราที่พึ่งตนเองมิได้จากการทำร้ายร่างกาย ทรมาณและถูกทอดทิ้ง โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 307 และมาตรา 398 3) ปฎิญญาผู้สูงอายุไทย 4) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 5) พระราชบัญญัติ คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 จากการศึกษาวิจัยของจิรวัด เกศพิชญวัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช (2552) พบว่า มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยเป็นการคุ้มครองแบบทั่วไป ไม่มี บทบัญญัติทางกฎหมายที่เฉพาะเจาะจงในการคุ้มครองผู้สูงอายุจากการถูกกระทำความรุนแรง ทำให้ผู้สูงอายุ ไม่ได้รับการดูแลจากรัฐเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน หากเกี่ยวข้องกับบุคคลใกล้ชิดโดยเฉพาะบุคคลในครอบครัว

เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมาย EAPPA ของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า มีการบัญญัติมาตรการ ป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบทบัญญัติทางกฎหมายที่เฉพาะเจาะจง เรื่อง การแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินของผู้สูงอายุครอบคลุมการกระทำความผิดอาญาประเภทต่าง ๆ ที่กระทำ โดยบุคคลและหน่วยงาน รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวและ/ หรือผู้ดูแลผู้ป่วย การแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงิน ตามกฎหมาย EAPPA คือ การฉ้อโกง อันเป็นการกระทำความผิดอาญาลักษณะหนึ่ง โดยผู้กระทำความผิดมี เจตนาหลอกลวงเพื่อให้ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้สูงอายุ ถือเป็น การกระทำความรุนแรงทางการเงินต่อผู้สูงอายุใน สังคมอเมริกัน ทั้งนี้ กฎหมาย EAPPA เป็นกฎหมายพิเศษบัญญัติถึงการกระทำลักษณะของการหลอกลวง รวมถึงใช้วิธีการหลอกลวงทางไปรษณีย์ โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต การรุกรานอำนาจความไว้วางใจ การหลอกลวง ด้านการดูแลสุขภาพ และการโจรกรรมหรือการใช้ทรัพย์สินผู้สูงอายุโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

เมื่อพิจารณาปัญหาทางกฎหมายของประเทศไทยดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาถึงประเด็นเรื่อง ความรุนแรงทางการเงินในลักษณะที่เป็น การฉ้อโกงผู้สูงอายุ โดยปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการศึกษามีประเด็นทางทั้ง กฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 สองประการ ดังนี้

ประการแรก คือ ปัญหาการบังคับใช้กรณีการฉ้อโกงคนสูงอายุตามประมวลกฎหมายอาญา เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติเฉพาะที่ใช้ในการให้ความคุ้มครองผู้สูงอายุที่ชัดเจนและ เพียงพอกับสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะผู้ถูกฉ้อโกงเป็นผู้สูงอายุ ซึ่งกฎหมายอาญามีวัตถุประสงค์ในการลงโทษ ทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิด ต้องตีความเคร่งครัดและเป็นกฎหมายเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยและศีล ธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น เมื่อพิจารณากฎหมายอาญา มาตรา 341 มาตรา 342 และมาตรา 346 ยัง

ไม่มีความชัดเจนในบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรกรณีการให้คุ้มครองผู้สูงอายุ ซึ่งไม่เหมือนกรณีทอดทิ้งผู้ซึ่งพึ่งตนเองไม่ได้ เพราะอายุหรือกรณีการกระทำอันเป็นการทารุณต่อคนชรา ซึ่งบัญญัติคำนี้ ไว้ชัดเจนตามมาตรา 307 และมาตรา 398

ประการที่สอง คือ ความไม่ครอบคลุมการกระทำต่อผู้สูงอายุในลักษณะที่เรียกว่า “แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัว

ดังนั้น จากปัญหาทางกฎหมายทั้งสองประการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขกฎหมายเห็นว่า ควรนำมาตรการของต่างประเทศที่ทันสมัยและชัดเจนมาเป็นต้นแบบในการกำหนดมาตรการยกตัวอย่างกฎหมาย EAPPA และเป็นแนวทางในการร่างกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุไม่ได้ถูกกระทำ ความรุนแรงทางการเงินอันมีลักษณะเป็นการแสวงหาประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ควรต้องบัญญัติความผิดให้เฉพาะเจาะจงและชัดเจน เพื่อป้องกันเหยื่อที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งรัฐและผู้บังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยควรตระหนัก และบัญญัติกฎหมาย เพื่อคุ้มครองประชากรผู้สูงอายุของไทยในอนาคตข้างหน้าจากการถูกเอาเปรียบจากบุคคลทั่วไปในสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงผู้สูงอายุ ความหมาย องค์ประกอบความผิดของความผิดอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับฉ้อโกงผู้สูงอายุในประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งศึกษาถึงกฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครอง วิเคราะห์ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายอาญาเรื่องฉ้อโกงผู้สูงอายุและการแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุ ทั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์และหาข้อเสนอแนะแนวทางหรือมาตรการในการคุ้มครองข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในประเทศไทย

สมมติฐานในการวิจัย

ความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุเกิดขึ้นได้ทั้งในประเทศที่มีเศรษฐกิจดีและประเทศที่มีเศรษฐกิจไม่ดี อีกทั้งเกิดขึ้นในทุกระดับของสังคม เนื่องจากการสะท้อนสภาพสังคมที่เกิดขึ้น มีทั้งการกระทำรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวและต่อบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญาเรื่องฉ้อโกงไม่อาจตีความถึงผู้สูงอายุและประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กรณีการแสวงหาประโยชน์กับผู้สูงอายุ ก็ไม่อาจตีความขยายไปถึงการฉ้อโกงด้วยวิธีการส่งอีเมลล์ โทรศัพท์ บริการ บริโภคสินค้าในลักษณะเอาเปรียบผู้สูงอายุแต่อย่างใด ในขณะที่กฎหมาย EAPPA กำหนด

นิยามที่ชัดเจน และทันสมัยเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้นในโลกโดยเฉพาะเรื่อง การฉ้อโกงผู้สูงอายุ ซึ่งกฎหมาย EAPPA ของประเทศสหรัฐอเมริกา ถือว่าการฉ้อโกงผู้สูงอายุเป็นการกระทำความรุนแรงทางการเงินต่อผู้สูงอายุรูปแบบหนึ่ง

วิธีการดำเนินการวิจัย (Research methodology)

การวิจัยดังกล่าวเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบ ค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary research) โดยการศึกษากฎหมายของประเทศไทยรวมทั้งกฎหมาย ของประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมายที่เกี่ยวข้อง วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง กับการฉ้อโกงผู้สูงอายุ

ทบทวนวรรณกรรม

นิยาม ความหมายของคำว่า “ผู้สูงอายุ” และ “ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ”

1) นิยาม คำว่า “ผู้สูงอายุ”

ความหมายของคำว่า ผู้สูงอายุ ไม่มีนิยามที่ตรงกัน เพราะโครงสร้างในแต่ละสังคมแตกต่างกัน หลักการและเหตุผลแตกต่างกัน โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nation) ใช้เกณฑ์ตามปีปฏิทิน คือ บุคคล ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่หลักเกณฑ์สากลและประเทศไทยก็เช่นกัน คือ ใช้เกณฑ์อายุ 60 ปีว่า เป็นผู้สูงอายุ แต่สหรัฐอเมริกามีการแบ่งเกณฑ์อายุของผู้สูงอายุไว้แตกต่างกันในแต่ละรัฐ ยกตัวอย่าง มลรัฐ แคลิฟอร์เนีย เกณฑ์อายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป (ชฎาภาฯ เหมือนแท้, 2559, หน้า 19 – 21) นอกจากนี้ การแบ่ง เกณฑ์การเป็นผู้สูงอายุมีหลายแบบ จากงานวิจัยของจงจิตต์ ฤทธิรงค์ (2560) พบว่า ผู้สูงอายุมีการแบ่ง เป็นหลายกลุ่มขึ้นอยู่กับสมรรถนะในการดูแลตัวเอง เพราะผู้สูงอายุมีประสบการณ์ความสามารถแตกต่างกัน แล้วแต่อายุ สุขภาพ และกิจวัตรประจำวันของแต่ละคน “ผู้สูงอายุมีสมรรถนะและความสามารถแตกต่างกัน ไปตามอายุ ประสบการณ์ และความสมบูรณ์ของร่างกาย การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุเพื่อพิทักษ์คุ้มครอง สิทธิ ย่อมมีความจำเป็นแตกต่างกันไปตามลักษณะของบุคคล งานวิจัยนี้จึงได้แบ่งกลุ่มผู้สูงอายุตามสมรรถนะ 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้สูงอายุที่มีอิสระในการดูแลตนเองแบบสมบูรณ์ (Full mutual autonomy) ไม่จำเป็นต้องได้ รับความช่วยเหลือ 2) ผู้สูงอายุที่สมรรถนะบางส่วนถดถอย (Partially incompetent) ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้อาจ อยู่ในภาวะพึ่งพิงที่ต้องการความช่วยเหลือในระดับต่าง ๆ ขึ้นกับสมรรถนะทางร่างกายและสมองของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในกลุ่มนี้อาจจะยังทำกิจวัตรประจำวันหรือธุรกรรมบางอย่างได้ด้วยตนเอง ดังนั้น การพิทักษ์คุ้มครอง อาจเป็นเพียงการสังเกตการณ์ (Observing) การให้คำปรึกษา (Advising) หรือการติดตาม (Monitoring) ผู้สูงอายุบางคนอาจต้องการความช่วยเหลือ (Assisting) บางอย่าง การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิดังกล่าวเพื่อให้ ผู้สูงอายุสามารถรักษาสิทธิ ความรับผิดชอบในระดับเบื้องต้นของตนเองได้ (Maintaining primary responsibility) เพราะเชื่อว่า บุคคลหนึ่งจะสามารถเลือกสิ่งทีตนเองต้องการได้ดีกว่าการให้ผู้อื่นเป็นผู้ตัดสินใจ เลือกให้ 3) ผู้ไร้สมรรถนะในการดูแลตนเอง (Totally incompetent) เป็นกลุ่มที่ต้องการการพิทักษ์คุ้มครอง

ทางกฎหมายและจริยธรรมอย่างสมบูรณ์ เช่น ผู้สูงอายุที่มีภาวะสมองเสื่อม ในระดับที่ไม่สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจได้ปกติ”

2) ความหมายคำว่า “ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ”

การศึกษาวิจัยเรื่องความรุนแรงต่อผู้สูงอายุของจิราพร เกศพิชญวัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช (2552) ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนจากมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ สรุปถึงความหมายไว้ ดังนี้ “ความหมายความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ ในสังคมไทย ยังมีความหลากหลาย ยังไม่เป็นที่รับรองหรือเห็นชอบในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากค่านิยมที่ใช้ส่วนใหญ่จะนำมาจากแนวคิดในต่างประเทศ การให้ความหมายขึ้นอยู่กับหน่วยงาน บทบัญญัติในกฎหมายหรือตามที่นักวิชาการแต่ละคนจะกำหนด อย่างไรก็ตาม ผลจากการทบทวน วรรณกรรม เกี่ยวกับความหมายของความรุนแรงต่อผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุที่เข้าข่ายถูกระงับความรุนแรงต้องมียุทธศาสตร์ประกอบของเหตุการณ์ สิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) เป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทั้งการปล่อยปละละเลย หรือการกระทำที่เกินปกติด้วยความตั้งใจ หรือไม่ได้ตั้งใจ

2) เป็นการกระทำโดยบุคคลในครอบครัว หรือบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

3) เป็นการกระทำอาจเกิดขึ้นชั่วคราวหรือต่อเนื่อง

4) เป็นการกระทำส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความเจ็บปวดและได้รับอันตราย หรือเกิดความทุกข์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสุขภาพ รวมถึงการละเมิดสิทธิ การเอาประโยชน์ต่อทรัพย์สิน และการทอดทิ้งไม่ดูแล”

นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก (2002) ได้นิยามความรุนแรงต่อผู้สูงอายุว่า หมายถึง “การกระทำเพียงครั้งเดียวหรืออาจทำซ้ำ ๆ หรือการไม่ทำในสิ่งที่เหมาะสมซึ่งทำให้เกิดขึ้นระหว่างสัมพันธภาพถูกคาดหวังว่าน่าจะมีความไว้วางใจ (ระหว่างผู้สูงอายุกับบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้น ๆ) ส่งผลให้เกิดอันตราย หรือทำร้ายจิตใจแก่ผู้สูงอายุ ทั้งนี้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุอาจเกิดในหลายรูปแบบ เช่น ความรุนแรงทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ความรุนแรงทางเพศ การเอาเปรียบหรือหาประโยชน์ทางทรัพย์สิน รวมทั้งการละเลยทอดทิ้ง ทั้งที่ตั้งใจ หรือไม่ได้ตั้งใจ”

สำหรับประเทศไทยได้มีการบัญญัติกฎหมายหลายฉบับเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุไทย ดังนี้

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 มาตรา 48 วรรคสอง และมาตรา 71 วรรคสาม เพื่อให้การรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้สูงอายุเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เพื่อคุ้มครองป้องกันการละเมิดสิทธิในลักษณะกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้ความช่วยเหลือดูแลผู้สูงอายุ

2) ประมวลกฎหมายอาญา* เป็นมาตรการทางกฎหมายอาญาโดยมีบทลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดฐานทอดทิ้งคนชราที่พึ่งตนเองมิได้จากการทำร้ายร่างกาย ทรมาณและถูกทอดทิ้ง โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 307 มาตรา 308 และมาตรา 398

* ผู้วิจัยได้จัดทำงานวิจัยแล้วเสร็จก่อนที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 285/2 กรณีคนชราเป็นผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับเพศจะบังคับใช้ ซึ่งมาตรา 285/2 ถูกเพิ่มเติมโดยมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562 ทำให้ไม่ปรากฏมาตรา 285/2 ในงานวิจัยและบทความวิจัยนี้

3) ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย เป็นพันธกรณีเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิ

4) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของผู้สูงอายุเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญที่ให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายกำหนดมีบทบัญญัติคุ้มครองช่วยเหลือ สนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุ

5) พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550** มีผลบังคับใช้เป็นเวลากว่าสิบปี เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำในลักษณะความรุนแรงในครอบครัวและกระทำต่อบุคคลในครอบครัว ทั้งกำหนดวิธีการในการแจ้งเหตุ บทลงโทษ กระบวนการรักษา พ้นฟู ผู้ถูกกระทำ และให้เป็นหน้าที่ของศาลคดีเด็กเยาวชนและครอบครัวมีหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดี

มาตรการทางกฎหมายของสหรัฐอเมริกา

กฎหมาย Elder Abuse Prevention and Prosecution Act of 2016 (EAPPA)

เป็นกฎหมายที่บัญญัติโดยรัฐบาลกลาง (Federal) ซึ่งมีบทบัญญัติที่สำคัญเพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุไว้หลายประการดังนี้

มาตรา 1 ชื่อ Elder Abuse Prevention and Prosecution Act ปี ค.ศ. 2016

ตามกฎหมาย EAPPA บัญญัติให้ความหมายไว้ชัดเจนในมาตรา 2 นิยาม คำว่า การทารุณ, ความรุนแรง (abuse) การบริการให้ความคุ้มครองผู้สูงอายุ (Adult protection services) ผู้สูงอายุ (Elder) ความยุติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ (Elder justice), การแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน (Exploitation), การบังคับใช้กฎหมาย (Law enforcement) การละเลยเพิกเฉย ประมาท (Neglect) ทั้งนี้ อ้างอิงจาก มาตรา 2011 ตาม the Social Security Act (42 U.S.C.1397j) และในกฎหมาย EPPA ได้เพิ่มคำว่า “elder abuse” ให้หมายถึง การแสวงหาประโยชน์ทางการเงินที่กระทำต่อผู้สูงอายุ

มาตรา 101 แห่งกฎหมายของ EAPPA กำหนดให้รัฐบาลกลางมีหน้าที่ดูแลคดีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยกำหนดให้มี Assistant United States Attorney อย่างน้อยหนึ่งคนในการดำเนินคดีในศาลระดับท้องถิ่น มลรัฐและรัฐบาลกลาง รวมทั้งเก็บรวบรวมสถิติคดีการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุทุกรูปแบบ และตามมาตรา 202 กำหนดเป็นหน้าที่ของอัยการสูงสุดร่วมมือกับ FBI ประสานงานกันในการพัฒนาและจัดอบรมเจ้าหน้าที่ FBI ในการสอบสวนและดำเนินคดีการล่วงละเมิดต่อผู้สูงอายุ รวมถึงกลยุทธ์ในการสื่อสารและฝึกอบรมด้านนิติวิทยาศาสตร์ด้วย ทั้งนี้ ภายใต้บทบัญญัติมาตรานี้ กระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา

** พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาและคุ้มครองสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2562 ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2562 ทว่างานวิจัยนี้ได้ดำเนินการแล้วเสร็จก่อนที่กฎหมายฉบับนี้จะประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงข้อบกพร่องบางประการของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ไว้ในงานวิจัยด้วย

(the U.S. Department of Justice (DOJ) ซึ่งเป็นหน่วยงาน Executive Office for U.S. Attorneys (EOUSA) ที่ปฏิบัติหน้าที่อำนวยความสะดวกในการแบ่งปันข้อมูลในกลุ่มของคดีการละเมิดผู้สูงอายุ นอกจากนี้ อัยการสูงสุดได้ปรึกษาหารือกับ EOUSA เพื่อแต่งตั้งที่ปรึกษาหรือคณะกรรมการสำหรับการให้คำปรึกษาภายใต้ นโยบายเรื่องการละเมิดผู้สูงอายุของ DOJ ภายใน 60 วันนับตั้งแต่บัญญัติร่างนี้ขึ้น หลังจากนั้นอัยการสูงสุด มีหน้าที่กำหนดตำแหน่งผู้ประสานงานด้านงานยุติธรรมด้านผู้สูงอายุ ผู้ประสานงานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งใน Federal Trade Commission (FTC) และกระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้ ทั้ง DOJ และ FTC ต้องทำรายงาน ประจำปีรายงานแก่สภาองเกรสถึงจำนวนเหยื่อของผู้สูงอายุที่ถูกทำละเมิดด้วย

นอกจากนี้ การจัดเก็บรวบรวมข้อมูลกรณีการกระทำรุนแรงต่อผู้สูงอายุเพื่อทำสถิติแห่งชาติก็ได้ บัญญัติไว้ในมาตรา 201 แห่งกฎหมาย EAPPA โดยการจัดทำข้อมูลเกี่ยวกับการทำละเมิดผู้สูงอายุและความร่วมมือต่าง ๆ อัยการสูงสุดจะจัดทำแบบปฏิบัติงานอย่างดีที่สุดเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลของรัฐบาล โดยมุ่งเป้าหมายที่เรื่องการละเมิดผู้สูงอายุ ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ ต้องส่งทางออนไลน์ภายในหนึ่งปีนับตั้งแต่บัญญัติ กฎหมายนี้ นอกจากนี้ มาตราดังกล่าวยังเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐปฏิบัติงานให้ดีที่สุดทั้งในระดับท้องถิ่น มลรัฐและรัฐบาลกลาง ซึ่งหน่วยงานผู้รับผิดชอบคดีนี้คือ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด ทั้งมาตรา 202 แห่งกฎหมายดังกล่าวยังกำหนดให้อัยการสูงสุดมีหน้าที่โดยตรงในการจัดทำรวบรวมข้อมูลสถิติประจำปี เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ทางกฎหมายด้านการละเมิดผู้สูงอายุโดยหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายระดับรัฐบาลกลาง หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง และอัยการรัฐบาลกลาง รายงานข้อมูลสถิติดังกล่าวระบุชุดถึงประเภทของข้อมูลใน แต่ละคดี เลขอาชญากรรมของกระทรวงสุขภาพและบริการมนุษย์ของสหรัฐอเมริกา (The United States Department of Health & Human Services (HHS)) ต้องให้ข้อมูลสถิติแก่อัยการสูงสุดในคดีที่ได้ตรวจสอบเป็นประจำทุกปี มาจากหน่วยงานให้บริการป้องกันผู้สูงอายุ ในมาตรานี้ต้องการสรุปข้อมูลคดีที่เกิดขึ้นของแต่ละปี และส่งข้อมูลออนไลน์ไปยังเว็บไซต์ของ DOJ รวมถึงข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยหน่วยงานของรัฐในทุกๆระดับ ทั้งนี้ มาตรานี้สร้างความมั่นใจได้ว่ารายงานข้อมูลดังกล่าวต้องไม่เปิดเผย ข้อมูลส่วนบุคคลของเหยื่อ

มาตรา 301 แห่งกฎหมาย EAPPA การเสริมความช่วยเหลือให้แก่เหยื่อจากการละเมิด โดยวุฒิสภา (senate) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของการละเมิดผู้สูงอายุและการแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับการให้ความสำคัญต่อการช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมดังกล่าว รวมถึงพัฒนาวิธีการต่าง ๆ เข้าใกล้การละเมิดผู้สูงอายุและการแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุ

การจัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับคดีความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุตามมาตรา 302 การจัดทำ รายงานเกี่ยวกับเหยื่อเพื่อเสนอต่อสภาองเกรส ภายในหนึ่งปีหลังเก็บรวบรวมข้อมูลสถิติ ตามมาตรา 202 และ จัดทำทุก ๆ ปี จำนวนความเสียหายของเหยื่อ การช่วยเหลือเหยื่อจากเหยื่ออาชญากรรมที่มีอายุ 60 ปีหรือ มากกว่า ภายใต้ The Victims of Crime Act of 1984 (42 U.S.C. 10601 et seq.) จะเห็นได้ว่า กฎหมาย EAPPA ให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุจากการถูกแสวงหาประโยชน์ทางทรัพย์สิน ซึ่งเป็นมาตรการระดับ ชาติ โดยมีเป้าหมายในการปรับปรุงแก้ไขในรูปแบบบูรณาการของหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ รวมถึงการจัดเก็บ

รวบรวมข้อมูลคดีที่มีลักษณะของการแสวงหาประโยชน์ทางทรัพย์สินที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาไว้ในแหล่งข้อมูลเดียว กำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบที่สำคัญที่ต้องทำงานประสานงานร่วมกันทั้งด้านงานยุติธรรม กิจกรรมผู้สูงอายุและกระทรวงยุติธรรม รวมถึงการเพิ่มบทลงโทษทางอาญากับผู้กระทำความผิดด้วย

กฎหมายของมลรัฐฟลอริดา ค.ศ. 2019 (The 2019 Florida Statues)

F.S. 415.102(8) คำนิยามของคำว่า การแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน “exploitation” ซึ่งกระทำโดยบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary relationships), การเอาทรัพย์สินส่วนตัวไปโดยไม่ได้รับอนุญาต, การโอนเงินโดยมิชอบ เป็นต้น

F.S. 415.102(11) นิยามของบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจ (fiduciary relationships) คือ บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจและรักษาความลับกับผู้สูงอายุที่มีความอ่อนแอ (vulnerable adult) ทั้งนี้ บุคคลที่ได้รับความไว้วางใจไม่จำเป็นต้องเป็น trustee หรือบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมาย

F.S. 415.102(12) ผู้ปกครอง หมายถึง บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งจากศาลเพื่อทำหน้าที่แทนบุคคลที่ศาลสั่งให้ดูแลผู้สูงอายุตาม chapter 744 และ chapter 765

F.S. 415.102(13) บริการในเคสสถาน หมายถึง การดูแลของพยาบาล การดูแลส่วนตัวหรือการบริการอื่นแก่ผู้สูงอายุในเคสสถานของตนเอง

F.S. 415.102(14) การข่มขู่ หมายถึง การสื่อสารด้วยวาจาหรือการกระทำต่อผู้สูงอายุ ซึ่งบุคคลนั้นจะถูกกีดกันจากอาหารโภชนาการ เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การดูแล ยารักษาโรค การบริการทางการแพทย์ เงินการช่วยเหลือทางการเงินหรือบาดเจ็บทางกาย

F.S. 415.102(15) ปราศจากความสามารถในการให้ความยินยอม หมายถึง ความบกพร่องทางจิตใจ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ผู้สูงอายุขาดความเข้าใจอันดีในการตัดสินใจหรือสามารถสื่อสารในการตัดสินใจที่เกี่ยวกับตนเองหรือทรัพย์สิน รวมถึงการยอมรับหรือไม่ว่าจะยอมรับให้การยอมรับต่อหน่วยงานที่บริการ

F.S. 415.102(16) ละเลย หมายถึง ความล้มเหลวหรือการงดเว้นการกระทำของผู้สูงอายุที่มีความอ่อนแอ หรือผู้สูงอายุเพื่อให้การดูแล ช่วยเหลือ และบริการที่จำเป็นเพื่อรักษาร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุที่มีความอ่อนแอ ไม่ได้จำกัดแค่อาหาร โภชนาการ เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การดูแลยารักษาโรค การบริการทางการแพทย์ เหล่านี้เป็นบุคคลต้องรอบคอบเพื่อการมีชีวิตอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุที่มีความอ่อนแอ คำว่า “ละเลย” ยังหมายความถึง ความล้มเหลวของผู้ดูแลผู้สูงอายุที่มีความอ่อนแอ หรือผู้สูงอายุที่ต้องพยายามอย่างมีเหตุผลเพื่อปกป้องผู้สูงอายุจากการทารุณ การละเลยหรือการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินหรืออื่น ๆ “ละเลย” คือ การกระทำความผิดซ้ำหรือการกระทำความผิดครั้งเดียวโดยการไม่ใส่ใจดูแลซึ่งเป็นสาเหตุของความรุนแรงทางกาย จิตใจ และเสี่ยงจะเสียชีวิตได้

F.S. 415.102(17) “ได้รับหรือใช้” หมายถึง ลักษณะใด ๆ ของ:

- (a) การเอาหรือควบคุมการใช้ทรัพย์สิน
- (b) การใช้ประโยชน์ การจำหน่ายหรือการโอนทรัพย์สิน
- (c) การได้มาซึ่งทรัพย์สินโดยการฉ้อโกง การแสดงเจตนาในทางที่ผิดโดยเจตนาหรือคำสั่งสัญญาที่ผิด หรือ
- (d) 1. พฤติกรรมที่เรียกว่าการขโมย ลักขโมย ยักยอก สรุบ การฉ้อฉล การใช้โดยไม่เหมาะสม ยักยอก การปลอมแปลง หรือการรับเงินหรือทรัพย์สินโดยการหลอกลวง ฉ้อโกงหรือการฉ้อฉล หรือ 2. พฤติกรรมอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน

(18) ตำแหน่งของความเชื่อใจและไว้วางใจ หมายถึง ตำแหน่งของบุคคล ดังนี้

- (a) บิดามารดา, คู่สมรส, บุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือญาติโดยการสืบสายโลหิตหรือโดยการสมรส
- (b) ผู้เข้าร่วมหรือผู้เข้าตามปกติ
- (c) ญาติตามกฎหมายหรือญาติที่ไว้วางใจ รวมถึงบุคคลที่ศาลสั่งให้ดูแล หรือผู้ปกครอง หรือผู้จัดการทรัพย์สิน หรือทนายความ หรือผู้พิทักษ์
- (d) ผู้ให้การดูแลหรือบุคคลอื่นที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้สูงอายุในการจัดการดูแล รักษาผลประโยชน์ทางการเงิน กองทุน ทรัพย์สินของผู้สูงอายุ

F.S. 415.102(27) บุคคลที่มีความอ่อนแอ (vulnerable adult) หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป หรือผู้สูงอายุซึ่งมีความบกพร่องในความสามารถในการดำเนินชีวิตตามปกติในชีวิตประจำวันเนื่องจากจิตใจ อารมณ์ ประสาทสัมผัส ทูพพลภาพทางร่างกายในระยะยาว หรือความพิการหรือพัฒนาการผิดปกติ หรือสมองพิการหรือความทุพพลภาพของอายุ (Burns et al., 2017)

ความสำคัญต่อการคุ้มครองบุคคลที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยเฉพาะกรณีผู้สูงอายุในมลรัฐฟลอริดา ได้บัญญัติกฎหมายอาญาใน F.S. 415.102 ว่า ผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่ควรได้รับการปกป้องไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิด โดยเฉพาะประเด็นเรื่องลักษณะของการกระทำที่เป็นการทารุณกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางกาย จิตใจ หรือการถูกแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน ในส่วนของการกระทำ มีทั้งกระทำโดยเจตนา การงดเว้นการกระทำ การละเลยเพิกเฉยต่อผู้สูงอายุ ลักษณะของการกระทำที่เป็นการได้รับหรือใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินของผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการจำหน่ายจ่ายโอนซึ่งทรัพย์สิน การควบคุมกองทรัพย์สิน ฉ้อโกง หลอกลวง การขโมย ยักยอก ฉ้อฉลต่าง ๆ เป็นต้น ในส่วนของผู้กระทำความผิดมีทั้งบุคคลที่มีความผูกพันทางสายโลหิต ทางกฎหมาย หรือทางนิติกรรมสัญญา เช่น เป็นบิดามารดา บุตร คู่สมรส ผู้ดูแลในสถานที่ดูแลที่เปิดเป็นบ้าน หรือมาดูแลที่บ้าน ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ บุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นผู้ดูแล รวมถึงสถาบันทางการเงินด้วย เหล่านี้ต้องรับโทษทางอาญา หากได้กระทำในลักษณะที่เรียกว่า abuse ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองกรณีผู้สูงอายุไม่มีความสามารถในการรับรู้ หรือไม่สามารถให้ความยินยอมด้วยเจตจำนงอันแท้จริงของตนเอง นอกจากนี้มลรัฐยังมีหน่วยงานที่คอยดูแลรับรายงานคดีเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ถูกทารุณ ที่เรียกว่า The Department of Children and Family Services เป็นมาตรการที่รัฐคอยช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก หากมีกรณีต่าง ๆ เกิดขึ้นในมลรัฐ

กฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย

มลรัฐแคลิฟอร์เนียบัญญัติกฎหมายอาญา มาตรา 368 โดยมีสาระสำคัญและวัตถุประสงค์คือ เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะทารุณกรรมผู้สูงอายุ (Elder Abuse/ Senior Abuse) เนื่องจากอาชญากรรมที่กระทำต่อผู้สูงอายุควรได้รับการพิจารณาคดีและควรได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษ แตกต่างจากอาชญากรรมทั่วไป โดยควรได้รับความคุ้มครองในแบบที่ไม่แตกต่างจากการกระทำต่อเด็ก เนื่องจากผู้สูงอายุมีความเสื่อมโทรมทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้หรือดำเนินคดีอาญาหรือเป็นพยานให้แก่ตนเองได้ กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องมีรายงานและดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดในข้อหากระทำทารุณต่อผู้สูงอายุ

มาตรา 368 (g) ให้ความหมายของ Elder คือ บุคคลที่มีอายุ 65 ปี หรือมากกว่านั้น

โดยเมื่อเกิดกรณีการกระทำความผิดอาญาต่อผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีหรือมากกว่านั้น โดยลักษณะของการกระทำความผิดในมาตรานี้ ได้แก่

- 1) การทำร้ายร่างกาย (ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือการบาดเจ็บที่ไม่เป็นธรรมชาติแก่เหยื่อผู้เคราะห์ร้าย)
- 2) การทำร้ายจิตใจ (บางครั้งเห็นในรูปแบบของความทุกข์ทรมานทางจิตโดยการแยกหรือเยาะเย้ย)
- 3) ละเลยและทำให้เกิดความเสียหาย (จงใจวางผู้ใหญ่หรือผู้ที่พึ่งพาอาศัยอยู่ในสถานการณ์ที่สุขภาพหรือความปลอดภัยของเขาตกอยู่ในอันตราย)
- 4) การแสวงประโยชน์ทางการเงิน, การฉ้อโกงทางการเงิน, การละเมิดทางการเงิน เป็นต้น

ยกตัวอย่างกรณีที่เข้าข่ายการกระทำทารุณต่อผู้สูงอายุในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย เช่น คนที่ทำงานในบ้านพักคนชรากระทำการล่วงละเมิดทางเพศกับคนชรา, ลูกของหญิงชราไม่ให้การรักษาทางการแพทย์แก่มารดาของตน และกรณีการโกงเงินประกันสังคมโดยเปลี่ยนแปลงข้อมูลทางทะเบียนของคนชรา เป็นต้น

โดยโทษทางอาญาตามมาตรา 368 มีทั้งความรับผิดทางอาญาประเภทร้ายแรง (Felony) และประเภทไม่ร้ายแรง (misdemeanor) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประวัติของอาชญากรและพฤติการณ์แห่งคดี กรณีโทษทางอาญามีการแบ่งประเภทของผู้กระทำความผิด, ลักษณะของการกระทำความผิด, ผลของการกระทำความผิด, ผู้ถูกกระทำที่เป็นผู้สูงอายุ 70 ปี ผู้กระทำต้องรับโทษหนักกว่ากระทำต่อผู้สูงอายุ 65 ปี เหล่านี้ มีผลต่อการลงโทษผู้กระทำความผิดทั้งสิ้น

กรณีผู้กระทำความผิดมุ่งกระทำต่อทรัพย์สินของผู้สูงอายุ เช่น ลักทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง ขโมยข้อมูลของผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งมีบทบัญญัติไว้ชัดเจนถึงบทลงโทษผู้ที่เป็นไม่ได้เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ กับกรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดูแลกระทำต่อผู้สูงอายุ (Caretaker) ตามมาตรา 368 (d) และ 368 (e) ดังนี้ มาตรา 368 (d) ผู้กระทำความผิดไม่ได้เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ กล่าวคือ เป็นบุคคลธรรมดาที่กระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในความผิดฐานลักทรัพย์ หรือยักยอกทรัพย์ หรือปลอมแปลง หรือฉ้อโกง หรือผู้กระทำความผิดมาตรา 530.5 ขโมยข้อมูลส่วนบุคคล โดยประสงค์ต่อทรัพย์สินหรือข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุหรือผู้ซึ่งควรจะรู้ว่าเหยื่อเป็นผู้สูงอายุ ผู้กระทำผิดต้องได้รับโทษดังนี้

(1) ปรับไม่เกินสองพันห้าร้อยเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (2,500 เหรียญ) หรือถูกจำคุกในเรือนจำของเมือง (a county jail) ไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำคุกและปรับ หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (10,000 เหรียญ) หรือการจำคุกตามวรรคหนึ่งของมาตรา 1170 (h) เป็นระยะเวลาสอง สามหรือสี่ปี หรือทั้งจำคุกและปรับเมื่อเงินหรือค่าจ้างแรงงานหรือสินค้าหรือค่าบริการหรือทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ถูกเอาไปมีมูลค่าเกินเก้าร้อยห้าสิบเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (§ 950)

(2) ปรับไม่เกินหนึ่งพันเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (1,000 เหรียญ) โดยจำคุกในเรือนจำของเมือง ไม่เกินหนึ่งปีหรือทั้งจำคุกและปรับ เมื่อเงินหรือค่าจ้างแรงงานหรือสินค้าหรือค่าบริการหรือทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ถูกเอาไปมีมูลค่าไม่เกินเก้าร้อยห้าสิบเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (§ 950)

มาตรา 368 (e) กรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุนั้น หากผู้ดูแลผู้สูงอายุกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ หรือยักยอกทรัพย์ หรือปลอมแปลง หรือฉ้อโกง หรือผู้กระทำความผิดมาตรา 530.5 ฐานขโมยข้อมูลส่วนบุคคล โดยประสงค์ต่อทรัพย์สินหรือข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ต้องได้รับโทษดังนี้

(1) ปรับไม่เกินสองพันห้าร้อยเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (2,500 เหรียญ) หรือถูกจำคุกเรือนจำของเมืองไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งจำคุกและปรับ หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (10,000 เหรียญ) หรือการจำคุกตามวรรคหนึ่งของมาตรา 1170 (h) เป็นระยะเวลาสอง สามหรือสี่ปีหรือทั้งจำคุกและปรับ เมื่อเงินหรือค่าจ้างแรงงานหรือสินค้า หรือค่าบริการหรือทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ถูกเอาไปมีมูลค่าเกินเก้าร้อยห้าสิบเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (§ 950)

(2) ปรับไม่เกินหนึ่งพันเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (1,000 เหรียญ) โดยจำคุกในเรือนจำของเมือง ไม่เกินหนึ่งปีหรือทั้งจำคุกและปรับ เมื่อเงินหรือค่าจ้างแรงงานหรือสินค้า หรือค่าบริการหรือทรัพย์สินส่วนบุคคลที่ถูกเอาไปมีมูลค่าไม่เกินเก้าร้อยห้าสิบเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (§ 950)

ทั้งนี้ มาตรา 368 (i) ให้ความหมายของ Caretaker คือ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่ดูแลเอาใจใส่ และได้รับความไว้วางใจจากผู้สูงอายุ

สำหรับการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิดนั้น ตามมาตรา 368 ศาลสั่งกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติแก่จำเลยได้ ตามมาตรา 368 (k) ในกรณีที่บุคคลใดถูกตัดสินว่ามีการกระทำความผิดตามบทบัญญัติมาตรา 368 เหล่านี้ ศาลอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดได้รับการให้คำปรึกษาอย่างเหมาะสมภายใต้เงื่อนไขของการคุมประพฤติ จำเลยที่ถูกศาลสั่งให้เข้าโปรแกรมให้คำปรึกษาจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมโครงการให้คำปรึกษาตามที่ศาลกำหนด ซึ่งศาลจะพิจารณาถึงความสามารถของจำเลยในการจ่ายเงินและกรณีที่จำเลยไม่มีเงินศาลสามารถปฏิเสธเงื่อนไขคุมประพฤติเพราะจำเลยไม่สามารถชำระค่าใช้จ่ายดังกล่าวได้

คำพิพากษาของศาลตามมาตรา 368 (l) กรณีผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงผู้สูงอายุ ตามมาตรา 368 (d) (e) คำพิพากษาลงโทษจำเลยศาลจะออกคำสั่งห้ามติดต่อกับเหยื่อในทุกทางเป็นเวลาไม่เกิน 10 ปี ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงแห่งข้อเท็จจริงที่ศาลได้รับก่อนการพิจารณาความเป็นไปได้ในอนาคต และความปลอดภัยของเหยื่อ ครอบครัวของเหยื่อด้วย คำสั่งศาลนี้ออกโดยศาล ไม่ว่าจำเลยจะถูกตัดสินจำคุกโดยเรือนจำของรัฐหรือเรือนจำของท้องถิ่น หรือถ้าโทษถูกระงับและจำเลย ถูกคุมประพฤติ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุมาเป็นเวลาเกือบสามสิบปีแล้ว นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติ กล่าวถึงผู้สูงอายุโดยกำหนดให้เป็นนโยบายพื้นฐานของรัฐที่ต้องให้ความรับรองคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานแก่ ประชาชน จนกระทั่งปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้รับรองไว้เช่นเดียวกัน เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครอง หรืออำนวยความสะดวกให้แก่ ผู้สูงอายุ ให้เกิดความเสมอภาคและไม่เป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม แก่บุคคล ทั้งนี้ รัฐกำหนดหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ (อายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอ แก่การยังชีพ) ให้ได้รับสวัสดิการเบี้ยเลี้ยงชีพให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ อันเป็นสิทธิพื้นฐานที่ผู้สูงอายุพึงมี

กฎหมายอาญาของประเทศไทย ความผิดฐานฉ้อโกง

กฎหมายอาญาของประเทศไทยมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขปรับปรุง ผู้กระทำความผิดให้เป็นคนดี เพื่อข่มขู่ เพื่อแก้แค้นทดแทน และเพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม (เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์, 2551, หน้า 11) ประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษาคือ การฉ้อโกงผู้สูงอายุ ซึ่งการฉ้อโกงมีลักษณะ คือการหลอกลวง และเป็นความผิดที่มีความสัมพันธ์ทางแพ่งของเอกชน ในประวัติศาสตร์ของไทย การฉ้อโกงถือเป็นเรื่องทางแพ่ง ไม่ใช่ความรับผิดทางอาญา ในกฎหมายตราสามดวงการรับโทษที่จะเป็น ความผิดอาญาต้องเป็นการฉ้อเกี่ยวกับของหลวงหรือเกี่ยวกับราชการเท่านั้น แต่หากราษฎรฉ้อกันเองถือเป็น ความทางแพ่ง ซึ่งกฎหมายตราสามดวงไม่ได้แบ่งแยกทางแพ่งและทางอาญาออกจากกันอย่างชัดเจน จนกระทั่งประกาศลักษณะฉ้อ ร.ศ.119 จึงเริ่มต้นแยกลักษณะกฎหมายอาญาออกจากกฎหมายแพ่ง โดยได้ แบบอย่างจากประเทศอังกฤษ ต่อมา ได้มีการบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 และใช้ตลอดมาจนถึง ปี พ.ศ. 2499 ได้มีการตราประมวลกฎหมายอาญาฉบับปัจจุบัน ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2500 และ บัญญัติความผิดฐานฉ้อโกงตั้งแต่มาตรา 341 ถึงมาตรา 348 มีผลบังคับใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ (ชยธร วิชาโคตร, 2553, หน้า 141) จะเห็นได้ว่า ความผิดฐานฉ้อโกงมีการนำมาบังคับใช้กฎหมายอาญาไทยตั้งแต่กฎหมาย ตราสามดวง แต่จนถึงปัจจุบันซึ่งยังไม่มีมีการปรับปรุงแก้ไขในหมวดที่เกี่ยวกับการฉ้อโกงบุคคลอื่น ฉ้อโกง ประชาชน ฉ้อโกงแรงงาน ฉ้อโกงประกันภัย ฉ้อโกงค่าอาหารและบริการแต่อย่างใด

ในกฎหมายอาญาภาคความผิด คุณธรรมทางกฎหมายในความผิดฐานฉ้อโกงมุ่งคุ้มครองความเสียหายในทางทรัพย์สินของผู้ที่ถูกหลอกลวงเป็นสำคัญ โดยไม่คุ้มครองความไว้วางใจของผู้อื่น หรือเสรีภาพในการจ่ายโอนทรัพย์สินซึ่งต่างจากกรรโชกและรีดเอาทรัพย์สิน (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548, หน้า 128) ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบความผิดของมาตรา 341 ได้ดังนี้ (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2550, หน้า 197) องค์ประกอบภายนอก ได้แก่ 1) ผู้ใด 2) หลอกลวงโดยการ ก) แสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือ ข) ปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง 3) ผู้อื่น 4) โดยการหลอกลวงตั้งว่านั่น ก) ได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม หรือ ข) ทำให้ผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ส่วนองค์ประกอบภายใน ได้แก่ เจตนาธรรมดา และเจตนาพิเศษ “โดยทุจริต” ส่วนความผิดฐานฉ้อโกงที่ต้องได้รับโทษหนักขึ้นคือ มาตรา 342 ดังนี้

มาตรา 342 ถ้าในการกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ผู้กระทำ

(1) แสดงตนเป็นคนอื่น หรือ

(2) อาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงซึ่งเป็นเด็ก หรืออาศัยความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง

ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ตามมาตรา 342 (2) อาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงซึ่งเป็นเด็ก หรืออาศัย ความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง หมายถึง ความไม่รู้เท่าถึงการฉ้อ อันเป็นสภาพธรรมของเด็กทั่วไป หรือคนชรา คนป่วย คนสติไม่ปกติ (ความอ่อนแอแห่งจิต) (คณิต ณ นคร, 2549, หน้า 350) มาตรา 342 เป็นเหตุให้ผู้กระทำได้ได้รับโทษหนักขึ้น และผู้กระทำได้รู้ข้อเท็จจริง ตามมาตรา 62 วรรคท้าย อย่างไรก็ตามคำว่า “ความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง” ไม่ถึงกับต้องวิกลจริต (ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2551, หน้า 351)

นอกจากนี้ ยังมีความผิดฐานชักจูงเพื่อเอาเปรียบผู้อื่น ที่กฎหมายบัญญัติถึง “ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ และไม่สามารถเข้าใจตามควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน” แต่ในตัวอย่างดังกล่าว ไม่ได้ใช้ถ้อยคำว่า “ผู้สูงอายุ” ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนต่อกรณี หากผู้กระทำความผิด มีความประสงค์จะหลอกลวงผู้สูงอายุ ผู้กระทำความผิดคนดังกล่าวจะถูกลงโทษทางอาญาตามมาตรา 346 หรือไม่ ยังไม่ปรากฏตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาให้ศึกษา

มาตรา 346 ผู้ใดเพื่อเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนหรือของบุคคลที่สาม ชักจูงผู้หนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน จนผู้ถูกชักจูงจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ตามมาตรา 346 ชักจูงให้ผู้อื่นจำหน่ายทรัพย์สินโดยเสียเปรียบ มีองค์ประกอบความผิด ดังนี้

1) ชักจูงผู้หนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน

2) จนผู้ถูกชักจูงจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินนั้น

3) เพื่อเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนหรือของบุคคลที่สาม

คำว่า “ชักจูง” คือ ชวน แนะนำ ยุยง ส่งเสริม หรือมีส่วนช่วยในการตัดสินใจตกลง

คำว่า “จำหน่าย” คือ การโอนกรรมสิทธิ์

หากจะพิจารณาบทบัญญัติตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อ พ.ศ. 2560 แต่ก็ยังเป็นเพียงบทบัญญัติเรื่องของรัฐให้สวัสดิการเรื่องการช่วยเหลือผู้สูงอายุ การให้เบี้ยยังชีพ การให้เงินสงเคราะห์ เป็นเรื่องที่รัฐบาลให้การดูแลเฉพาะผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย แต่ไม่ใช่ว่าจะคุ้มครองผู้สูงอายุทุกคนที่ถูกกระทำละเมิดในลักษณะความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ

ตามประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุน การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำปรึกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาครอบครัว คำว่า “แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย” หมายความว่า

(1) การหลอกลวง การกล่าวเท็จหรือให้ผู้สูงอายุกระทำการใด ๆ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากผู้สูงอายุหรือ

(2) การใช้ให้ผู้สูงอายุกระทำหรือประพฤตินลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ หรือขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้สูงอายุจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม”

และเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 แล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับบทลงโทษเรื่อง ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในลักษณะการกระทำความรุนแรงทางการเงิน เฉพาะกรณีผู้ถูกกระทำเป็นบุคคลในครอบครัวหรือมีความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่อย่างใด

ทั้งมีการนิยามคำว่า ผู้สูงอายุ, กองทุนผู้สูงอายุ, คณะกรรมการผู้สูงอายุ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2560 ซึ่งถูกแก้ไขปรับปรุง ในฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2553 เพื่อกำหนดให้ผู้สูงอายุ (อายุเกิน 60 ปี) และไม่มีรายได้ มีสิทธิได้รับสวัสดิการจากรัฐ และแก้ไขเรื่องอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ สิทธิเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารกองทุน เพื่อให้

ผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตามหลักรัฐธรรมนูญฯ และฉบับที่ 3 ปี พ.ศ. 2560 ได้มีการแก้ไขในบางส่วน ยกตัวอย่างเช่น การจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย เรื่องของเงินบำรุงกองทุนฯ กำหนดให้กรมสรรพสามิตและกรมศุลกากรดำเนินการจัดเก็บจากผู้ที่ต้องเสียภาษี รวมถึงบทลงโทษและการเปรียบเทียบปรับ เป็นต้น

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่า ในกฎหมายของประเทศไทยมีการรับรองสิทธิของผู้สูงอายุตามหลักการขององค์การสหประชาชาติ ทั้งกฎหมายภายในประเทศ อันได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ปฏิญญาผู้สูงอายุไทย พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 กฎหมายเหล่านี้มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุที่มีสัญชาติไทยหลายประการ ทั้งกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ กฎหมาย EAPPA กฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย กฎหมายอาญาของมลรัฐฟลอริดา ได้ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุจากการถูกกระทำด้วยความรุนแรงในทุกรูปแบบ ทั้งกรณีการกระทำความรุนแรงในทางกาย จิตใจ ทางเพศหรือทางทรัพย์สิน เป็นต้น นอกจากนี้ การระบุประเภทของความผิด ลักษณะของการกระทำ ความผิด ผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลภายในครอบครัว บุคคลภายนอกครอบครัวผู้สูงอายุ หากปรากฏข้อเท็จจริงที่กระทำต่อผู้สูงอายุต้องได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด อย่างไรก็ตาม กฎหมายของประเทศไทยยังไม่เหมาะสมในการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายอาญา ลักษณะความผิดที่กระทำต่อชีวิต ซึ่งความผิดเกี่ยวกับร่างกาย และทรัพย์สินกรณีที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ กฎหมายอาญาของไทยยังคงใช้บทกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ไม่มีบทกฎหมายเฉพาะเจาะจงกรณีผู้เสียหายเป็นผู้สูงอายุ ในงานวิจัยนี้ได้อธิบายกรณีการกระทำความรุนแรงและการมุ่งศึกษากรณีการฉ้อโกงผู้สูงอายุ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการกระทำที่เรียกว่า การแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบด้วยกฎหมายที่กระทำต่อเหยื่อที่เป็นผู้สูงอายุ และปรากฏความเสียหายทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

วิเคราะห์ปัญหาและบทสรุป

ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุมีหลายรูปแบบทั้งการกระทำต่อร่างกาย จิตใจ และทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกา ปัญหาความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ กรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุพบว่า ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมและเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก รัฐบาลกลางและมลรัฐต่างหามาตรการเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่กระทำต่อผู้สูงอายุ ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุในประเทศสหรัฐอเมริกา มีปริมาณมาก เมื่อเทียบกับประชากรวัยทำงาน จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ประชากรผู้สูงอายุในอเมริกาเติบโตขึ้นอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ในปี ค.ศ. 2009 มีการประเมินตัวเลขประชากรที่เป็นผู้สูงอายุมีจำนวน 39.6 ล้านคน หรือร้อยละ 12.9 ของประชากรสหรัฐอเมริกาทั้งหมด และคาดว่าสัดส่วนนี้จะเพิ่มขึ้นเป็นอย่างน้อย ร้อยละ 19 ในปี ค.ศ. 2030 เมื่อจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นโอกาส

ในการถูกทารุณกรรมของผู้สูงอายุจึงสูงขึ้น การใช้ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่มขึ้นและบ่อยครั้งซ่อนเร้นอยู่ในสังคม ซึ่งความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุปรากฏอยู่ในทุกชุมชน ทุกระดับรายได้ ทุกกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรม มีทั้งความรุนแรงทางกาย การถูกทอดทิ้งและการแสวงประโยชน์ทางการเงิน ซึ่งมีผลกระทบต่อคนนับล้านคนในสังคมอเมริกันทุก ๆ ปี นักวิชาการ เรียกความรุนแรงต่อผู้สูงอายุเป็นอาชญากรรมในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินจากผู้สูงอายุนั้นยากที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะตรวจสอบ ไม่เหมือนกับความรุนแรงทางกาย (Coombs, 2014)

นอกจากนี้ จากข้อมูลจากหน่วยงาน FBI พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา วันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2018 นายเจฟ เซสซัน (Jeff Sessions) อัยการสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวว่า กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการกับผู้กระทำความผิดกรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อปกป้องผู้สูงอายุชาวอเมริกันจากภัยคุกคามทางการเงินทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ซึ่งอาชญากรรมวิธีการหลอกลวงหลายแบบกระทำต่อผู้สูงอายุและอาชญากรรมทำให้เกิดความสูญเสียทางการเงินกว่า 600 ล้านดอลลาร์ คดีที่เกิดขึ้นทั่วโลกและในสหรัฐอเมริกาผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในทุกรัฐสามารถดำเนินคดีทางอาญาทางแพ่งและการยึดทรัพย์ ทั้งได้มีการประสานงานผ่านหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของมลรัฐ รัฐบาลกลาง และรวมทั้งรัฐต่างประเทศด้วย นอกจากนี้ นายเดวิด โบว์ดิช (David Bowdich) รักษาการผู้อำนวยการ FBI กล่าวเพิ่มเติมว่า การฉ้อโกงผู้สูงอายุ (Elder Fraud) เป็นภัยคุกคามที่ร้ายแรงและกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยโบว์ดิชได้ประกาศผลการดำเนินงานทั่วประเทศถึงการกวาดล้างอาชญากรรมที่กระทำความผิดดังกล่าว จากข้อมูลของ FBI เมื่อปีที่แล้ว (ค.ศ. 2017) มีคดีอาชญากรรมทางการเงินมากกว่า 200 คดีที่เหยื่อเป็นผู้สูงอายุ ผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงผู้สูงอายุเห็นว่าผู้สูงอายุถือเป็นเป้าหมายหลักที่จะหลอกลวงเพื่อเอาเงินหรือทรัพย์สินได้ง่าย ยกตัวอย่าง รูปแบบของการฉ้อโกง เช่น การส่งจดหมายมาหลอก, การหลอกลวงทางโทรศัพท์ (Telemarketing Fraud) ซึ่งบางกรณีผู้กระทำความผิดไม่ได้อาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา เหตุผลที่ผู้กระทำความผิดฉวยโอกาสจากผู้สูงอายุเพราะผู้สูงอายุไม่เข้าใจเทคโนโลยีและมีเงินออมมาก ทั้งไม่กล้าดำเนินคดีหรือรายงานต่อเจ้าหน้าที่ (FBI, 2018)

ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุมีหลากหลายรูปแบบ การฉ้อโกงผู้สูงอายุถือว่าเป็นความรุนแรงทางการเงินที่กระทำต่อผู้สูงอายุรูปแบบหนึ่ง งานวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ กรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุในกฎหมายประเทศไทยและกฎหมายของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะกฎหมายอาญาของมลรัฐฟลอริดาและมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ซึ่งมีบทบัญญัติในการคุ้มครองผู้สูงอายุไม่ให้ถูกกระทำละเมิดต่อเนื้อตัวร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน ทั้งนี้ ประเด็นเรื่องการฉ้อโกงผู้สูงอายุมีลักษณะของการก่ออาชญากรรมที่กระทำต่อเหยื่อที่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้อ่อนด้อยทั้งทางร่างกายและจิตใจ อาจเป็นเหยื่อของอาชญากรรมได้ง่ายกว่าบุคคลทั่วไป อยู่ในกลุ่มบุคคลเปราะบางทางสังคมเช่นเดียวกับเด็ก คนพิการ และสตรี

สำหรับประเทศไทย มีการบัญญัติกฎหมายหลายฉบับ เพื่อการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุไทย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศที่กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งมิได้ โดยมีบทบัญญัติที่เป็นการรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุไว้ในมาตรา 27 มาตรา 48 วรรคสอง และมาตรา 71 วรรคสาม ประมวลกฎหมายอาญา เป็นมาตรการทางกฎหมายอาญาโดยมีบทลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดฐานทอดทิ้งคนชราที่พึ่งตนเองมิได้จากการทำร้ายร่างกาย ทรมาน และถูกทอดทิ้ง โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 307 มาตรา 398 และมาตรา 392, ปฎิญญาผู้สูงอายุไทย เป็นพันธกรณีเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ” ของไทย ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 หมายความว่า “บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย” จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุต้องเป็นบุคคลอายุมากกว่า หกสิบปีขึ้นไป ต่อมามีการแก้ไขปรับปรุงในฉบับที่ 2 ปี พ.ศ. 2553 เพื่อให้ผู้สูงอายุ (อายุเกิน 60 ปี) และไม่มีรายได้ มีสิทธิได้รับสวัสดิการจากรัฐ และแก้ไขเรื่องอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ฯลฯ และฉบับที่ 3 ปี พ.ศ. 2560 ได้มีการแก้ไขในบางส่วน ยกตัวอย่างเช่น การจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย เรื่องของเงินบำรุงกองทุนฯ กำหนดให้กรมสรรพสามิต และกรมศุลกากรดำเนินการจัดเก็บจากผู้ที่ต้องเสียภาษี รวมถึงบทลงโทษและการเปรียบเทียบปรับ เป็นต้น รวมถึงพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เป็นต้น

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดที่เกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในกรณีฉ้อโกง ผู้สูงอายุประกอบกับมาตรการทางกฎหมายของประเทศไทย และประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ กฎหมาย EAPPA กฎหมายอาญาของมลรัฐฟลอริดาและมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ผู้วิจัยสามารถสรุปความได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยยังขาดความชัดเจนนิยามคำว่า ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะความรุนแรงทางการเงิน กฎหมายอาญาที่ไม่มีบทเฉพาะสำหรับผู้กระทำความผิดที่กระทำต่อผู้สูงอายุในลักษณะของการฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้สูงอายุ ผู้กระทำความผิดกรณีเป็นบุคคลในครอบครัวหลอกลวงผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุต้องพึ่งพาญาติ เช่น สามีมรียา บิดา มารดา บุตร ญาติ เป็นต้น รวมทั้งผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปกระทำต่อผู้สูงอายุ เช่น สถานรับดูแลผู้สูงอายุ บ้านพักคนชรา สถาบันทางการเงินที่ผู้สูงอายุทำธุรกรรมด้วย เป็นต้น

ความรับผิดทางอาญากรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุ

จากการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย พบว่า มีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการฉ้อโกงผู้สูงอายุทั้งกรณีบุคคลที่กระทำความผิด บุคคลที่ถูกกระทำความผิด การกำหนดมูลค่าทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิด จุดมุ่งหมายหรือเจตนาของผู้กระทำความผิด รวมถึงการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงผู้สูงอายุ โดยได้จำแนกประเภทของผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ดูแล (Caretaker) กับผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้ดูแล (Caretaker) เช่นเดียวกับกฎหมายอาญาของ มลรัฐฟลอริดาที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินกับผู้สูงอายุในลักษณะของการฉ้อโกง ยกยอกทรัพย์สินของผู้สูงอายุ โดยผู้กระทำความผิดอาจจะเป็นญาติ บุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลตามสัญญาที่ได้ให้ดูแลทรัพย์สินของผู้สูงอายุ

และได้ให้นิยามชัดเจนถึงความหมายของบุคคลที่เรียกว่า Caregiver เช่นเดียวกันกับ Care taker คือ ผู้ดูแล หรือให้ความดูแลผู้สูงอายุที่ต้องรับผิดทางอาญา

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับความรับผิดชอบของบุคคลในทางอาญาของประเทศไทยกรณีความผิดฐานฉ้อโกงแล้วจะเห็นได้ว่ากฎหมายไทยได้บัญญัติไว้กว้างและไม่เฉพาะเจาะจง ดังเช่นบทกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า บทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญามาตรา 342 (2) ยังไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมไปถึงกรณีการฉ้อโกงผู้สูงอายุในประเทศไทยที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนียให้ความสำคัญกับการคุ้มครองป้องกันสิทธิในชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของผู้สูงอายุซึ่งไม่แตกต่างกับการคุ้มครองสิทธิของเด็ก ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนียมีความชัดเจนและเฉพาะเจาะจงในหลายประการ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการตีความคลาดเคลื่อนของผู้บังคับใช้กฎหมาย ดังนี้

ประการแรก คือ ในส่วนของคำนิยามคำว่าผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปี

ประการที่สอง คือ นิยาม ผู้ดูแลผู้สูงอายุ คือ บุคคลที่ดูแลผู้สูงอายุ บุคคลได้รับความไว้วางใจจากผู้สูงอายุ

ประการที่สาม คือ การแบ่งประเภทของการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ กับบุคคลทั่วไปที่ทำความผิดต่อผู้สูงอายุ

ประการที่สี่ คือ การแบ่งประเภทของความผิดเกี่ยวกับการชีวิต ร่างกาย กับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน ที่กระทำต่อผู้สูงอายุ

ประการที่ห้า คือ การกำหนดโทษทางอาญา ทั้งกรณีจำคุกกับกรณีปรับ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเสียหายที่ผู้สูงอายุได้รับความเสียหายมูลค่าเท่าใด กล่าวคือ หากมีมูลค่าเกินเก้าร้อยห้าสิบบาทหรือดอลลาร์สหรัฐ (950 เหรียญ) จะถูกปรับไม่เกินสองพันห้าร้อยห้าสิบบาทหรือดอลลาร์สหรัฐ (2,500 เหรียญ) หรือไม่เกินหนึ่งหมื่นเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (10,000 เหรียญ) แล้วแต่กรณี เป็นต้น

ประการสุดท้าย คือ การดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำความผิด

นอกจากนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญาของไทย เรื่องฉ้อโกง และเรื่องการแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุ ยังไม่มีความชัดเจนถึงรายละเอียดเหมือนดังข้อความข้างต้นที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในแต่ละประการ เพราะตามกฎหมายอาญาไทยหลายมาตราที่เกี่ยวข้องกับการฉ้อโกงไม่มีการระบุรายละเอียดใด ๆ ที่กล่าวถึงผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม หากจะพิจารณา ถ้อยคำของมาตรา 342 (2) คำว่า “อาศัยความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง” ก็ไม่อาจอนุมานว่า ผู้สูงอายุที่ถูกหลอกลวง คือ ผู้มีความอ่อนแอแห่งจิต เพราะผู้สูงอายุบางคนยังมีความสามารถจดจำและมีความสามารถทางกฎหมายในการทำนิติกรรมใด ๆ ได้ด้วยตนเอง ดังนั้น คำว่า “ความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง” จึงไม่อาจจะตีความว่า

เข้าลักษณะเป็นผู้สูงอายุได้ สรุปได้ว่า มาตรา 342 (2) ดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมไปถึงกรณีการฉ้อโกง ผู้สูงอายุ ที่ถูกระงับโดยผู้ดูแลที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ตามกฎหมาย ครอบครัว หรือตามสัญญาจ้างใด ๆ เป็นต้น ดังนั้น ผู้ดูแลผู้สูงอายุควรต้องได้รับโทษหนักกว่าบุคคลทั่วไปที่ฉ้อโกงผู้สูงอายุ ตัวอย่างเช่น ผู้ดูแลอาจจะเป็นบุคคลในครอบครัวอาจจะเป็นญาติ ลูกหลาน เป็นต้น หรือเป็นบุคคลอื่นที่ได้รับการไว้วางใจ เช่น เจ้าหน้าที่ในบ้านพักคนชรา พยาบาล พี่เลี้ยงที่ได้รับค่าจ้างตามสัญญา บุคคลเหล่านี้สมควรต้องได้รับโทษหนักเนื่องจากอาศัยโอกาสเอาเปรียบผู้สูงอายุเพราะได้รับความไว้วางใจ เชื่อใจและความอ่อนแอของผู้สูงอายุ นั้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย พบว่า มาตรา 368 (i) ให้ความหมายของ Caretaker คือ ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่ดูแลเอาใจใส่และได้รับความไว้วางใจจากผู้สูงอายุ ต้องได้รับโทษหนักกว่า บุคคลทั่วไปที่กระทำต่อผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่ามีการกำหนด คำนียามไว้ชัดเจน เพื่อป้องกันปัญหาการตีความคลาดเคลื่อน

เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องลงโทษหนักแก่ผู้ดูแลผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นบุคคลในครอบครัว (สมาชิกครอบครัว) เป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจ หรือเป็นบุคคลที่ได้รับค่าจ้างจากทรัพย์สินของผู้สูงอายุ ความมีจิตสำนึก คุณธรรมและความยับยั้งชั่งใจก่อนจะกระทำการหลอกลวงผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุก็มีลักษณะทางร่างกายและจิตใจเหมือนกับเด็กที่ถือว่า ต้อยความสามารถอันกฎหมายมุ่งจะคุ้มครอง ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นด้วยกับการรับต้นแบบของกฎหมายอเมริกันมาปรับใช้เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นประสิทธิภาพต่อการบังคับใช้กฎหมายอาญา ทั้งผู้ที่ถูกเป็นเหยื่อ ผู้บังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง มาตรการความรับผิดชอบทางอาญาของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สองประการ กล่าวคือ ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติจำเลยที่กระทำความผิดฐานฉ้อโกงผู้สูงอายุตามมาตรา 368 และศาลสามารถออกคำสั่งห้ามติดต่อกับเหยื่อเป็นเวลา 10 ปี หากฝ่าฝืนมีโทษจำคุกและเพื่อให้วัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาแก่ผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงโดยมีการกำหนดโทษจำคุกและปรับที่เป็นลักษณะที่สอดคล้องกับความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุก็เพื่อ การยับยั้งการกระทำความผิด โดยการกำหนดอัตราการลงโทษ และเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดกลับมากระทำความผิดซ้ำ และให้บุคคลอื่นเกรงกลัวต่อผลของการลงโทษในการกระทำความผิด ทั้งเป็นการป้องกันสังคม (Protection of Society) และการป้องกันอาชญากรรม (Prevention of Crimes) การลงโทษทางอาญา จำเป็นต้องบัญญัติในรูปของกฎหมายอาญาและกำหนดโทษอาญาให้ชัดเจน เพื่อเป็นการป้องกันผู้กระทำความผิดเดิมกลับมากระทำความผิดซ้ำ, ป้องกันการเกิดผู้กระทำความผิดรายใหม่ และปกป้องเหยื่อที่เป็นผู้สูงอายุในสังคมไทยด้วย

การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายจากผู้สูงอายุ

รัฐบาลอเมริกันเห็นถึงความสำคัญของปัญหาเรื่องการแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุอันมีลักษณะเป็นอาชญากรรมอย่างหนึ่ง สภาคองเกรสสนับสนุนให้มีกฎหมายเฉพาะเจาะจงเพื่อคุ้มครองการป้องกันการทารุณกรรมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการแสวงหาประโยชน์ทางการเงินจากผู้สูงอายุ ทั้งการดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดอันมีลักษณะเป็นการกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในสังคมอเมริกัน ปัจจุบัน จึงได้ออกกฎหมายใหม่ที่ชื่อว่า Elder Abuse Prevention and Prosecution Act หรือเรียกย่อ ๆ ว่า กฎหมาย EAPPA เป็นกฎหมายที่ออกมาเพื่อขจัดปัญหาการล่วงละเมิดทางการเงินและการแสวงหาประโยชน์

จากผู้สูงอายุในระดับชาติ เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยเรื่องฉ้อโกงไม่อาจตีความถึงผู้สูงอายุและประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 กรณีการแสวงหาประโยชน์กับผู้สูงอายุ ก็ไม่อาจตีความขยายไปถึงการฉ้อโกงด้วยวิธีการส่งอีเมลล์ โทรศัพท์ บริการ บริโภคสินค้าในลักษณะเอาเปรียบผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ดี ในขณะที่กฎหมาย EAPPA กำหนดนิยามที่ชัดเจน และทันสมัยเหมาะสมกับสภาวการณ์ปัจจุบันที่มีผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้นในโลก โดยเฉพาะเรื่องการฉ้อโกงผู้สูงอายุ ซึ่งกฎหมาย EAPPA ของประเทศสหรัฐอเมริกา ถือว่าการฉ้อโกงผู้สูงอายุเป็นการกระทำ ความรุนแรงทางการเงินต่อผู้สูงอายุรูปแบบหนึ่ง การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ ทั้งในระดับรัฐบาลกลาง ระดับมลรัฐและระดับท้องถิ่น การกำหนดเรื่องหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินคดี เช่น FBI FCT กระทรวงยุติธรรม สำนักงานอัยการสูงสุด การให้ความรู้ อบรมคดีต่าง ๆ หน่วยงานให้ความช่วยเหลือเหยื่อ การเก็บรวบรวมข้อมูล การรายงานคดีการกำหนดโทษทางอาญา เป็นต้น

เหตุผลที่รัฐบาลอเมริกันให้ความสำคัญเนื่องจากการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินของผู้สูงอายุ เกิดจากผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาหรือเป็นหน่วยงาน บริษัทต่าง ๆ และรวมถึงกรณีที่เกิดจากผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิกในครอบครัวหรือเป็นผู้ดูแลผู้ป่วยเป็นผู้กระทำความผิดต่อผู้สูงอายุด้วย ลักษณะของการแสวงหาประโยชน์ทางการเงิน ยกตัวอย่างเช่น การหลอกลวงขายสินค้าและบริการทางไปรษณีย์ โทรศัพท์ ไปรษณีย์อินเทอร์เน็ต การหลอกลวงด้านการดูแลสุขภาพ และการขโมยข้อมูลส่วนบุคคลหรือการใช้ทรัพย์สิน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้สูงอายุ เป็นต้น แต่บทบัญญัติของกฎหมาย EAPPA ไม่รวมถึงกรณีการชักชวนโดยการโพสต์ข้อความทางอินเทอร์เน็ตหรือ social network พิมพ์หรือส่งแค็ตตาล็อก (Catalog) หรือโบรชัวร์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของกฎหมาย EAPPA มีหลายประการ ดังนี้ 1) ปรับปรุงการเก็บรวบรวมข้อมูลการละเมิดผู้สูงอายุทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับรัฐและรัฐบาลกลาง 2) ปรับปรุงการฝึกอบรมการบังคับใช้กฎหมายและความช่วยเหลือด้านเทคนิคเกี่ยวกับคดีล่วงละเมิดผู้สูงอายุ 3) ปรับปรุงเรื่องการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อที่เป็นผู้สูงอายุที่ถูกละเมิด 4) ปรับปรุงและสนับสนุนการดำเนินคดีฟ้องร้องของผู้สูงอายุโดยรัฐบาลกลาง และ 5) บัญญัติโทษทางอาญาเพิ่มขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการฉ้อโกงโดยใช้วิธีการขายสินค้าที่ทำการตลาดผ่านทางโทรศัพท์และการหลอกลวงทางอีเมลล์ กรณีที่ผู้กระทำความผิดมีเป้าหมายกระทำต่อผู้สูงอายุ เหล่านี้เป็นพันธกิจหลักของรัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการริบทรัพย์สินของจำเลยที่กระทำความผิดในลักษณะการแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุ โดยกฎหมายกำหนดให้ศาลสามารถสั่งริบทรัพย์สินของจำเลยให้ตกเป็นของรัฐได้ ส่วนหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ได้แก่ กระทรวงยุติธรรม โดยสำนักงานอัยการสูงสุดมีหน้าที่รับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ร่วมมือกันสร้างระบบข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูลคดี การประเมินผลและเผยแพร่ข้อมูลต่าง ๆ และให้การฝึกอบรมและความช่วยเหลือด้านเทคนิคที่จำเป็นเพื่อช่วยเหลือรัฐและหน่วยงานรัฐบาลระดับท้องถิ่น ในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การสอบสวน การฟ้องร้องดำเนินคดี การป้องกัน สร้างความเข้าใจและบรรเทาผลกระทบจากการล่วงละเมิดทางร่างกายทางเพศและทางจิตใจ เพื่อช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุที่ตกเป็นเหยื่อของการถูกแสวงหาประโยชน์ในลักษณะดังกล่าวด้วย

ดังนั้น เมื่อศึกษาจากประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว พบว่า กฎหมาย EAPPA มีการบัญญัติมาตรการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุ อันเป็นบทบัญญัติทางกฎหมายที่เฉพาะเจาะจงในเรื่องการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินของผู้สูงอายุครอบคลุมการกระทำความผิดอาญาประเภทต่าง ๆ ที่กระทำโดยบุคคลและหน่วยงาน รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวและ/หรือผู้ดูแลผู้ป่วย การแสวงหาประโยชน์ทางการเงินตามกฎหมาย EAPPA ได้แก่ การฉ้อโกง อันเป็นการกระทำความผิดอาญาลักษณะหนึ่ง โดยผู้กระทำความผิดมีเจตนาหลอกลวงเพื่อให้ได้ไป ซึ่งทรัพย์สินจากผู้สูงอายุ ถือเป็นกระทำความรุนแรงทางการเงินต่อผู้สูงอายุในสังคมอเมริกัน ทั้งนี้กฎหมาย EAPPA เป็นกฎหมายพิเศษบัญญัติถึงการกระทำลักษณะของการหลอกลวง รวมถึงใช้วิธีการหลอกลวงทางไปรษณีย์ โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต การรุกรานอำนาจความไว้วางใจ การหลอกลวงด้านการดูแลสุขภาพ และการโจรกรรมหรือการใช้ทรัพย์สินผู้สูงอายุโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นต้น

ท้ายนี้ เพื่อหามาตรการคุ้มครองผู้สูงอายุไม่ให้ถูกหลอกลวงและถูกแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบจิ่งจำเป็นต้องศึกษาแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายของประเทศไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้กับสังคมและบุคคล เพื่อใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการยับยั้งและข่มขู่มิให้บุคคลกระทำความผิดขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันและคุ้มกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่รัฐและสังคม สอดคล้องกับหลักการใช้กฎหมายอาญา คือการบัญญัติกฎหมายอาญาต้องกำหนดความผิดและโทษทางอาญาต้องเป็นลายลักษณ์อักษรและชัดเจนตามประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 2 “ไม่มีความผิด และไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (Nullum crimen, nulla poena sine lege) (“no crime without law”) (“no punishment without law”) กล่าวคือ ความรับผิดจะต้องเป็นไปตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ชัดแจ้ง การลงโทษจะต้องมีกฎหมายระบุโทษไว้ นอกจากนี้ การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของประเทศไทยเรื่องความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกรณีการฉ้อโกงผู้สูงอายุก็เพื่อให้เกิดความทันสมัยและให้เกิดประสิทธิภาพต่อสภาพสังคมของประเทศไทยที่จะประกอบไปด้วยผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากขึ้นในอนาคต เพื่อให้สามารถรองรับสังคมผู้สูงอายุให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิ และเพื่อปกป้องสังคมผู้สูงอายุจากเหล่าอาชญากรที่ฉวยโอกาสแสวงหาประโยชน์จากผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความเปราะบางทางสังคม รัฐจำเป็นต้องศึกษากฎหมายของสหรัฐอเมริกา ที่มีปัญหาความรุนแรงผู้สูงอายุไม่ว่าจะทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน โดยเฉพาะปัญหาฉ้อโกงผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาวะสังคมและเศรษฐกิจของสังคมไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความรุนแรงที่กระทำต่อผู้สูงอายุ โดยเฉพาะความผิดฐานฉ้อโกงผู้สูงอายุในประเทศไทย กฎหมายของสหรัฐอเมริกา มลรัฐแคลิฟอร์เนียและข้อพิจารณาต่าง ๆ ที่ได้วิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหาคriminal offense ของผู้สูงอายุออกเป็นสองประการ ได้แก่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

1) นิยามคำว่า “ผู้สูงอายุ”, “ผู้ดูแลผู้สูงอายุ” โดยเพิ่มมาตรา 1* ความว่า

“มาตรา 1 (18) ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป” ทั้งนี้ ควรเพิ่มเติมนิยามคำว่า ผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Caretaker)

“มาตรา 1 (19) ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่ดูแลเอาใจใส่และได้รับความเชื่อถือหรือไว้วางใจจากผู้สูงอายุ”

2) ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา หมวดเรื่อง ฉ้อโกง โดยเพิ่มมาตรา 342/1 กรณีฉ้อโกงผู้สูงอายุ ไว้โดยเฉพาะ ดังข้อความต่อไปนี้

“มาตรา 342/1 ถ้าในการกระทำความผิดฐานฉ้อโกงบุคคลซึ่งอายุ 65 ปีหรือกว่านั้นขึ้นไป

ก. กรณีผู้กระทำความผิดไม่ได้เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุกระทำความรุนแรงต่อผู้สูงอายุในความผิดฐานลักทรัพย์ หรือยักยอกทรัพย์ หรือปลอมแปลง หรือฉ้อโกง หรือในลักษณะการขโมยข้อมูลส่วนบุคคล โดยประสงค์ต่อทรัพย์สินหรือข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ข. กรณีผู้กระทำความผิดเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ หากได้กระทำความผิดตามข้อ ก. ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปีหรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนสี่หมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

3) ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 343/1

โดยถ้าเป็นการหลอกลวงผู้สูงอายุโดยมีเจตนากระทำต่อเหยื่อหลายคน อันเข้าลักษณะฉ้อโกงประชาชนต้องรับโทษตามมาตรา 343

* ผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะจากงานวิจัยเพื่อปรับปรุงมาตรา 1 แห่งประมวลกฎหมายอาญาโดยเพิ่มมาตรา 1 (18) “ผู้สูงอายุ” มาตรา 1 (19) “ผู้ดูแลผู้สูงอายุ” ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการงานวิจัยแล้วเสร็จก่อนที่ประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562 จะประกาศใช้ในปัจจุบัน ซึ่งตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (18) “กระทำซ้ำเรา” เพิ่มเติมโดยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 27) พ.ศ. 2562

“มาตรา 343/1 ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา 342/1 ได้กระทำด้วยการแสดงข้อความอันเป็นที่ต่อประชาชน หรือด้วยการปกปิดความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งแก่ประชาชน ผู้กระทำผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

4) ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 346 โดยเพิ่มเติมคำว่า “เป็นผู้สูงอายุ” โดยใช้ข้อความดังนี้

“มาตรา 346 ผู้ใดเพื่อเอาทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นของตนหรือของบุคคลที่สาม ชักจูงผู้หนึ่งผู้ใดให้จำหน่ายโดยเสียเปรียบซึ่งทรัพย์สิน โดยอาศัยเหตุที่ผู้ถูกชักจูงมีจิตอ่อนแอ หรือเป็นผู้สูงอายุ หรือเป็นเด็กเบาปัญญา และไม่สามารถเข้าใจตามควรซึ่งสาระสำคัญแห่งการกระทำของตน จนผู้ถูกชักจูงจำหน่ายซึ่งทรัพย์สินนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ผู้วิจัยขอเสนอแนะเพิ่มเติมประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ออกตามความในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

ความหมายคำว่า “แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย” ผู้วิจัยเห็นควรให้แก้ไขเพิ่มเติมโดยเพิ่มวรรคสอง เป็นดังนี้

(1) การหลอกลวง การกล่าวเท็จหรือให้ผู้สูงอายุกระทำการใด ๆ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากผู้สูงอายุหรือ

(2) การใช้ให้ผู้สูงอายุกระทำหรือประพฤตินในลักษณะที่น่าจะเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ หรือขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้สูงอายุจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม

การแสวงหาประโยชน์ในทางทรัพย์สินของผู้สูงอายุ หมายรวมถึงการกระทำใด ๆ อันมีการหลอกลวงฉ้อโกงเพื่อให้ได้ไปซึ่งด้วยวิธีการส่งอีเมลล์ โทรศัพท์ บริการ บริโภคสินค้าในลักษณะเอาเปรียบผู้สูงอายรรวมถึงการกระทำในลักษณะการขโมยข้อมูลส่วนบุคคล โดยประสงค์ต่อทรัพย์สินหรือข้อมูลส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้สูงอายุจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม”

รายการอ้างอิง

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2550). *กฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด จิรัชการพิมพ์.
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). *คำอธิบายกฎหมายอาญา 1* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินต์ติ้ง.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ. (2553). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2*. วันที่ค้นข้อมูล 29 มกราคม 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.senate.go.th/w3c/senate/pictures/comm/1549/file_1464348794.pdf
- คณิต ณ นคร. (2549). *กฎหมายอาญาภาคความผิด* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- จิราพร เกศพิชญพัฒนา และสุวิณี วิวัฒน์วานิช. (2552). *ความรุนแรงต่อผู้สูงอายุไทย: การทบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบัน*. วันที่ค้นข้อมูล 3 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://thaitgri.org/?p=37285>
- จงจิตต์ ฤทธิรงค์. (2560). *การพิทักษ์คุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ. จดหมายข่าวประชากรและการพัฒนา, 37(4)*.
- ชฎาภาณี เหมือนแท้. (2559). *การคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นผู้สูงอายุในการดำเนินคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชยธร วิชาโคตร. (2553). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานฉ้อโกง. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 3(1), 138 – 149.*
- ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2551). *คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิดและลหุโทษ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- มหาวิทยาลัยมหิดล, ส. (2561). *ประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2561*. วันที่ค้นข้อมูล 2 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/th/Gazette.aspx>
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2548). *คำอธิบายความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2561). *พม.จับมือภาคีเครือข่ายจัดเสวนาวิชาการ “สิทธิของผู้สูงอายุไทยในสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์”*. วันที่ค้นข้อมูล 25 กุมภาพันธ์ 2562, เข้าถึงได้จาก http://thainews.prd.go.th/website_th/news/news_detail/TNSOC6102210010077

- Association. (2017). *President Trump signs Elder Abuse Prevention and Prosecution Act to enhance protections*. Retrieved March 15, 2018, from https://www.americanbar.org/publications/governmental_affairs_periodicals/washingtonletter/2017/october/elderabuse.html
- Burns et al. (2017). Be Alert for Financial Exploitation of the Elderly. *Florida Bar Journal*, 91(8), 37-39.
- Coombs, J. (2014). Scamming the Elderly: An Increased Susceptibility to Financial Exploitation within and outside of the Family. *Albany Government Law Review*, 7(1), 243–266.
- Crome, P., Moulias, R., Sánchez-Castellano, C., Tilvis, R., Arora, A., Busby, F., . . . Cruz-Jentoft, A. J. (2014). Elder abuse in Finland, France, Spain and United Kingdom. *European Geriatric Medicine*, 5(4), 277-284.
- FBI. (2018). *Elder Fraud*. Retrieved April 17, 2018, from <https://www.fbi.gov/news/stories/elder-fraud-charges-announced>
- WHO. (2002). The Toronto Declaration on the Global Prevention of Elder Abuse. Retrieved March 6, 2018, from http://www.who.int/ageing/projects/elder_abuse/alc_toronto_declaration_en.pdf

